

давчі акти, відкритий доступ до наукових публікацій тощо). Відвідувачі охоче долучаються до обговорення цих питань.

У блозі "Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек" Української бібліотечної асоціації до уваги користувачів запропоновано різноманітні бібліотечні продукти, зокрема видання Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), Національної юридичної бібліотеки (НЮБ) та Фонду Президентів України (ФПУ) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ).

Видання НЮБ та СІАЗ:

— Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності. Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів;
— Громадська думка про правотворення. Бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації.

Видання Фонду Президентів України:

— Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства;
— Україна у відгуках зарубіжної преси;
— Інститут президентства в системі сучасних міжнародних відносин.

Цей ресурс надає можливість переходу на сторінки сервісів Facebook і Twitter, тобто поширення (shares) даних інформаційно-аналітичних продуктів.

Спільноти СІАЗ, НЮБ та ФПУ представлено в соціальних мережах Facebook та ВКонтакте, на сторінках яких також можна ознайомитися з інформаційно-аналітичними продуктами. Приміром, спільнота СІАЗ пропонує читачам випуски додатків до матеріалу "Україна: події, факти, коментарі" інформаційно-аналітичних бюлетенів "Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки", "Резонанс", "Шляхи розвитку української науки" та запрошує до їхнього обговорення.

Висновки. Сьогодні в українському інформаційному просторі блоги надзвичайно популярні, що зумовлено кількома чинниками. По-перше — це мобільність блогу, адже онлайн-публікація не потребує багато зусиль чи складних технічних засобів. По-друге — доступність блогу, оскільки інформація, оприлюднена в Інтернеті, відкрита для всіх. Окрім того, функціонує кілька безкоштовних систем блогування, завдяки яким кожен охочий може зареєструватися та

вести веб-щоденник. Блоги періодично сканують пошукові системи на зразок Google, Yahoo! та ін.

Отже, нині блоги відіграють важливу роль у створенні інформаційного простору, реалізації свободи слова, обговоренні різноманітних тем сучасного суспільства, а також у популяризації бібліотечних установ та читання, розширенні аудиторії користувачів, промоції найкращих інтелектуальних здобутків людства.

Список використаної літератури

1. Артамонова І. М. Блог як публічна автокомунікація / І. М. Артамонова // Держава та регіони. Серія соціальні комунікації. — 2010. — № 2. — С. 5—9.
2. Блог // Википедія. — Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Блог>. — Загл. с екрана.
3. Досенко А. К. Електронні щоденники як одиниці соціальних комунікацій : монографія / А. К. Досенко. — Київ : КиМУ, 2012. — 201 с.
4. Новий погляд на розвиток сучасної бібліотеки. — Режим доступу: http://km-city.blogspot.com/2013/02/blog-post_3.html. — Назва з екрана.
5. Особенности современных библиотечных блогов. — Режим доступу: <http://kinderlibrary.wordpress.com/2011/03/01>. — Загл. с екрана.
6. Федоров А. О. Библиотечная блогосфера: В чем феномен библиотечного блога? / А. О. Федоров ; Рос. гос. б-ка. — Москва : Пашков дом, 2013. — 85 с.
7. Федоров А. О. Неконференция библиотечных блогеров (#неконфа2) состоялась / А. О. Федоров. — Режим доступу: <http://ideafor.info/?p=6351>. — Загл. с екрана.
8. The Huffington Post. — Mode of access: <http://www.huffingtonpost.com/jenny-levine/>. — Title from the screen.

В статті досліджено шляхи розвитку та розповсюдження бібліотечних блогів, проаналізовано переваги впровадження в сучасних бібліотечних установах новітніх технологій для покращення комунікації з користувачами.

The article investigates ways of development and distribution of library blogs analyzed the benefits of introducing modern library institutions of new technologies to improve communication between the library institution and the modern user.

Надійшла до редакції 20 жовтня 2016 року

УДК 347.77/78:[023:331.106

Майя Іванова,
науковий співробітник
відділу з охорони
інтелектуальної власності НБУВ

Юрій Іванов,
кандидат юридичних наук,
доцент Національної
академії внутрішніх справ

Авторське право на службовий твір в умовах розвитку документно-інформаційних ресурсів бібліотек

У статті розглянуто особливості службових творів, які створюють бібліотечні працівники, як об'єктів авторського права. Проаналізовано взаємовідносини між працівником і роботодавцем щодо особливостей права власності на об'єкти авторського права, сплати авторської винагороди, самостійного використання роботодавцем результатів інтелектуальної праці.

Ключові слова: авторське право, право інтелектуальної власності, службовий твір, соціальні комунікації, бібліотечний працівник, право на службовий твір, винагорода.

Постановка проблеми. Сталий розвиток демократичного громадянського суспільства, дотримання прав і свобод особистості, примноження людського, соціального, інтелектуального, технологічного, природного та фінансового

капіталу держави, реалізація її політики неможливі без сучасних бібліотек. Для визначення головних проблем розвитку бібліотечної справи в Україні, пріоритетів діяльності книгозбірень, напрямів, завдань та основних дій, спрямо-

ваних на їхню реалізацію, розроблено Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" [1]. Відповідно до неї, одним із напрямів є інтенсивний розвиток та актуалізація документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та електронних носіях.

Для досягнення зазначеної мети передбачено вжити такі заходи: розробити і впровадити дієвий механізм систематичного (регулярного) поповнення та оновлення бібліотечних фондів з урахуванням потреб користувачів; створити систему корпоративної каталогізації та зведений електронний каталог бібліотек України; сформувати корпоративну базу даних авторитетних національних файлів на осіб, організації, предметних/галузевих.

Створення сучасних бібліотечних ресурсів пов'язано з питаннями, методи розв'язання яких часто тлумачаться неоднозначно. Значну кількість об'єктів права інтелектуальної власності створюють бібліотечні працівники під час виконання трудових обов'язків, і, як наслідок, такі об'єкти отримують статус "службових творів". Наявність чітких критеріїв у визначенні службового твору дасть змогу уникнути непорозуміння між адміністрацією та співробітниками книгозбірень.

Аналіз останніх публікацій свідчить, що проблематика авторського права на службовий твір у діяльності бібліотек залишається поза увагою науковців. Питання правового статусу службового твору досліджували А. Кодинець, М. Іншин, О. Кульбашна, О. Вікулін, О. Штефан, О. Бойкова, Р. Гурський, Р. Денисова, С. Клейменова, Ю. Кононенко, Т. Ярошевська та інші. Однак ці роботи не дають цілісного уявлення про правовий статус службового твору, крім того, більшість науковців не торкались особливостей діяльності бібліотек.

Мета статті — визначити статус службового твору в бібліотечній сфері, розкрити основні його ознаки, виявити особливості службових творів, які створюють бібліотечні працівники.

Виклад основного матеріалу. В ст. 1 Закону України "Про авторське право і суміжні права" [2] зазначено, що службовий твір — твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

Р. Гурський, визначаючи актуальність проблеми службового твору, зауважує, що "сложная межотраслевая законодательная конструкция понятия служебного произведения, отсутствие в литературе единого взгляда на правовую природу и критерии служебного произведения, отсутствие соответствующих комплексных теоретических исследований и ряд других факторов во многом определяют актуальность и практическую значимость исследования правового режима служебных произведений в авторском праве" [3].

На думку С. Клеймєнєвої, проблеми, пов'язані з правами на службові об'єкти, постають через протилежні підходи до цього питання у цивільному і трудовому праві. Для цивільного головним є результат (створений службовий об'єкт), а трудове регламентує процес створення об'єкта інтелектуальної власності за завданням або дорученням роботодавця. Саме нерозуміння предмета правового регулювання зазначених галузей права призводить до конфліктів [4, с. 16]. Ю. Кононенко, О. Кульбашна, розвиваючи цю тезу, зауважують, що, з одного боку, творцем службового об'єкта, безумовно, є працівник і у цьому статусі він має на нього неспростовні права як автор, з іншого — службовий твір створено у робочий час, оплачений роботодавцем, а отже, продукт праці має належати останньому [5]. М. Іншин також наголошує, що регламентація авторських прав має особливий характер, оскільки, з одного боку, право творця є непорушним та охороняється низкою міжнародних і національних нормативних актів, а з другого — не можна залишати поза увагою той факт, що твір створюється під час трудових відносин автора

(працівника) і роботодавця [6, с. 54]. О. Вікулін вважає, що, виходячи з визначення службового твору, автором є працівник, який вклав творчу працю в його створення [7].

На думку Е. Гаврилова, авторське право взагалі не регулює і не має регулювати відносини, пов'язані зі створенням творів; воно стосується лише тих відносин, які виникають у процесі використання уже створеного твору, а трудове право не регулює відносини щодо використання творів, хоча може вплинути на обсяг і зміст авторських прав у цій сфері. Учений слушно зауважує, що планові наукові роботи (звіти, доповіді, довідки тощо) широко використовують як джерела науково-технічної інформації, вони становлять основну масу творів, які створюють в порядку виконання службового завдання і які зазвичай видають у вигляді наукових монографій, брошур, підручників, статей у наукових журналах [8, с. 67—69].

Р. Гурський обґрунтовує висновок, що норми трудового права мають регулювати процес роботи автора в організації, тоді як норми авторського права регулюють відносини з використання творів, створених у результаті такої діяльності. Створення авторського твору в межах трудової функції працівника опосередковується трудовими правовідносинами, створення авторського твору за межами встановленої для працівника трудової функції — авторськими правовідносинами [9].

Твір належить до службового лише в тому разі, якщо працівник зобов'язаний був створити його за трудовим договором. Відповідно до ч. 1 ст. 21 Кодексу законів про працю України, трудовий договір — це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, згідно з якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати співробітнику заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Трудовий договір за тривалістю дії може бути безстроковим, строковим та укладеним на виконання певної роботи [10, с. 85]. Якщо трудовий договір укладається на створення службового твору, то визначаються істотні умови щодо майнових прав та обов'язків. Якщо ж договір є безстроковим, тобто укладеним на невизначений строк, то зазначають тільки найменування посади працівника, а конкретні обов'язки викладено в посадових інструкціях працівників. Серед співробітників, трудова функція яких пов'язана зі створенням результатів інтелектуальної діяльності, виокремимо програмістів, редакторів, журналістів, обов'язком яких є написання програм для ЕОМ, літературних творів. Отже, для визначення твору службовим, потрібно досліджувати питання про те, чи входило це завдання в межі трудових обов'язків працівника.

Як приклад, звернемося до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, зокрема до Випуску 18 "Видавнича справа". В основу розроблення кваліфікаційних характеристик професій працівників, які займаються видавничою діяльністю, покладено нормативно-довідкові матеріали з видавничої справи: типові положення про редакції та відділи видавництва, рекомендації щодо структури видавництва, документи, що регламентують взаємовідносини видавництва і авторів, художників, позаштатних редакторів, рецензентів тощо, керівні та інструктивні матеріали провідних видавництв і друкованих засобів масової інформації з урахуванням змін і доповнень до змісту та обсягу робіт, які виникли під впливом впровадження досягнень науки, техніки, новітніх технологій, сучасного підходу до організації

виробництва та праці, нових вимог до якості друкованої продукції. Зокрема, до групи "професіонали" належать кореспонденти. В обов'язках кореспондента періодичного видання зазначено: "Готує текстовий матеріал на високому мовному та професійному рівні"; кореспондента спеціального періодичного видання: "Готує найвідповідальніші оперативні, публіцистичні, документальні та художні матеріали з питань внутрішнього й міжнародного життя; розробляє концепцію висвітлення матеріалу за своєю тематикою, опубліковує власні матеріали у періодичному виданні". Отже, до посадових обов'язків кореспондентів входить створення текстових матеріалів (службових творів).

Характеристики професій працівників, зайнятих діяльністю у галузі культури та мистецтва, які є обов'язковими для встановлення кваліфікаційних розрядів (категорій), передбачено у Випуску 81 "Культура та мистецтво", затвердженому наказом Міністерства культури і мистецтв України від 14.04.2000 р. № 168 за погодженням з Міністерством праці та соціальної політики України. До керівників належать "головний бібліограф", серед завдань та обов'язків якого: проведення наукових досліджень у галузі бібліографії, історії книги, підготовка бібліографічних довідок підвищеної складності, організація публікацій рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-бібліографічної діяльності; "головний бібліотекар", серед завдань та обов'язків якого: проведення науково-дослідної та науково-методичної діяльності в галузі бібліотекознавства, участь у розробці та реалізації перспективних і поточних планів роботи бібліотеки; "головний методист (бібліотечна справа)", серед завдань та обов'язків якого: участь у науково-дослідній роботі та реалізації поточних і перспективних планів, а також у роботах, пов'язаних з автоматизацією та механізацією бібліотечної діяльності, впровадження передового досвіду в діяльність бібліотеки; "начальник відділу, завідувач відділу (сектору) бібліотеки", серед завдань та обов'язків якого: проведення наукових досліджень у галузі бібліотекознавства, бібліографії, історії книги, інших галузях, що відповідають завданням та планам діяльності бібліотеки, вивчення передового досвіду організації роботи вітчизняних і світових книгозбірень, внесення пропозицій щодо його використання.

До групи "професіонали" належать: "бібліограф", який бере участь у підготовці бібліографічних матеріалів та посібників, методичних матеріалів. Складає рекомендаційні переліки літератури, проводить огляди видань, індивідуальне інформування абонентів щодо нових надходжень; "бібліотекар" — бере участь у науково-дослідній та методичній роботі бібліотеки, розробці та реалізації програм її розвитку, планів бібліотечно-бібліографічного обслуговування (ББО) населення; "методист (бібліотечна справа)" — розробляє методичні матеріали з питань ББО, бере участь у розробці перспективних і поточних планів роботи відділу (сектору), здійснює аналіз стану ББО, систематизує та аналізує матеріали щодо діяльності бібліотек, готує пропозиції із поліпшення їхньої роботи, сприяє впровадженню результатів наукових досліджень у практику. Отже, один з обов'язків діяльності бібліотечних працівників — створення службових творів.

До штатного розпису бібліотечних установ входять також наукові працівники. Частиною 1 ст. 6 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 26 листопада 2015 р. визначено, що науковий працівник провадить наукову (науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну) діяльність у наукових установах, вищих навчальних закладах, наукових підрозділах установ, організацій, підприємств. До обов'язків наукового працівника відповідно до ч. 4 цієї статті входить: 1) проводити наукові дослідження та (або) науково-технічні (експериментальні) роз-

робки відповідно до укладених договорів (контрактів); 2) представляти результати наукової і науково-технічної діяльності у наукових доповідях, публікаціях тощо [11].

Відповідно до постанови Президії Національної академії наук "Про заміщення посад наукових працівників в установах НАН України" від 25 квітня 2001 р. № 122, до посадових обов'язків старшого наукового співробітника належить наукове керівництво групою співробітників при дослідженні самостійних тем, а також розробок, що є частиною (розділом, етапом) теми, або він провадить наукові дослідження та розробки як виконавець найскладніших та найвідповідальніших робіт; організує збирання та вивчення науково-технічної інформації за темою, провадить аналіз і теоретичне узагальнення наукових даних, результатів експериментів і спостережень; наукового співробітника — провадити наукові дослідження та розробки з окремих розділів (етапів, завдань) теми; збирати та узагальнювати науково-технічну інформацію, передовий вітчизняний та зарубіжний досвід, результати експериментів і спостережень; брати участь у розробці практичних рекомендацій з використання їхніх результатів; молодшого наукового співробітника — під керівництвом відповідального виконавця проводити наукові дослідження й розробки за окремими розділами, складати описи спостережень і вимірювань.

Не можна повною мірою погодитися з позицією Е. Гаврилова, який, порівнюючи трудове та авторське право, зауважує, що відповідно до норм трудового законодавства, виконавець роботи входить до колективу підприємства (установи, організації) і виконує певну трудову функцію, дотримуючись при цьому трудового режиму. Створений виконавцем роботи об'єкт, відповідно до загальних начал трудового права, переходить у власність (або в оперативне управління) роботодавця. Ці загальні положення трудового права застосовуються і в тому разі, якщо йдеться про створення в порядку виконання службового завдання творів науки, літератури або мистецтва [8, с. 67—69].

Слушна позиція Р. Денисової, яка зазначає, що наймач може набути право інтелектуальної власності лише на ті твори, для створення яких було отримано *службове завдання* чи які були чітко зазначені в укладеному трудовому договорі [12]. О. Кульбашна також вважає, що створення службового об'єкта інтелектуальної власності має входити до трудових обов'язків творця-працівника підприємства, визначених письмовим трудовим договором (контрактом) та/або посадовою інструкцією, чи створення службового об'єкта інтелектуальної власності має здійснюватися на основі виданого роботодавцем у письмовій формі службового завдання. Поставлені працівникові завдання роботодавець має документально оформити, а саме: видати наказ (розпорядження) про створення працівником певного об'єкта права інтелектуальної власності, додатком до якого є службове завдання, що містить характеристику майбутнього об'єкта та критерії, котрим він має відповідати, а також строки виконання [13].

Аналогічної думки дотримується В. Бажанов, який обстоює позицію, що підтвердження наявності службового завдання в межах службових обов'язків може бути: штатний розклад із зазначенням посади працівника та посадова інструкція, в якій чітко окреслено його службові обов'язки (зокрема, написання статей певної тематики); графік редактора, що підтверджує розподіл тем для написання матеріалів у номер (випуск) між штатними й позаштатними працівниками редакції; розклади використання камер і транспорту (для телекомпаній) тощо [14].

Висновки. Дослідження сучасного стану правового регулювання відносин між роботодавцем та працівником як автором службового твору свідчить про наявність багатьох проблем на рівнях законодавчого регулювання особистих

немайнових і майнових прав на твори, створені під час виконання трудових обов'язків, та правової обізнаності їхніх авторів. Це, безперечно, негативно позначається на ринку інтелектуального потенціалу країни. Недоліки, властиві сучасному вітчизняному етапу правового регулювання відносин між роботодавцем та працівником як автором службового твору, зумовлюють потребу здійснення як загальнодержавних, так і локальних заходів для вирішення окреслених питань.

Список використаної літератури

1. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р // Офіційний вісник України. — 2016. — № 26.
2. Про авторське право і суміжні права : закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13. — Ст. 64.
3. Гурский Р. А. Службное произведение по российскому авторскому праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Руслан Александрович Гурский ; Самарский государственный экономический университет. — Казань, 2007. — 20 с.
4. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Клейменова Світлана Миколаївна ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — Київ, 2004. — 25 с.
5. Кононенко Ю. С. Суб'єктний склад правовідносин інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору / Ю. С. Кононенко, О. А. Кульбашина. — Режим доступу: <http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=307>. — Назва з екрана.
6. Іншин М. Права роботодавця та працівника на твір, створений під час виконання трудових обов'язків: сучасний погляд / М. Іншин // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 4. — С. 54—57. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapr_2012_4_12. — Назва з екрана.
7. Викулин А. А. Службные произведения в библиотеках / А. А. Викулин // Научная периодика: проблемы и решения. — 2011. — № 1. — Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/sluzhebnye-proizvedeniya-v-bibliotekah> (дата обращения: 16.06.2016). — Загл. с экрана.
8. Гаврилов Э. П. Советское авторское право: Основные положения. Тенденции развития / Э. П. Гаврилов. — Москва : Наука, 1984. — 222 с.
9. Гурский Р. А. Службное произведение по российскому авторскому праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Руслан Александрович Гурский ; Самарский государственный экономический университет. — Казань, 2007. — 20 с.
10. Іванов Ю. Ф. Трудове право : навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, М. В. Іванова. — Київ : Алерта, 2016. — 224 с.
11. Про наукову і науково-технічну діяльність : закон України від 26 листопада 2015 р. // Відомості Верховної Ради. — 2016. — № 3. — Ст. 25.
12. Денисова Р. О. Авторское право на служебные произведения / Р. О. Денисова // Проблемы законности. — 2011. — № 115. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/avtorskoe-pravo-na-sluzhebnye-proizvedeniya> (дата обращения: 12.06.2016). — Загл. с экрана.
13. Кульбашина О. Службові об'єкти права інтелектуальної власності: питання теорії / Олена Кульбашина // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2013. — № 6. — С. 57—61. — Режим доступа: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?. — Назва з екрана.
14. Бажанов В. О. Договір про розподіл майнових прав на службовий твір / В. О. Бажанов // Часопис Академії адвокатури України. — 2012. — № 2. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Chaau/2012-4/12bvonst.pdf. — Назва з екрана.

В статье рассмотрены особенности служебных произведений, создаваемых библиотечными работниками, как объектов авторского права.

Проанализированы вопросы оформления договора между работником и работодателем по передаче исключительного права на служебное произведение, выплаты авторского вознаграждения, самостоятельного использования работодателем результатов интеллектуального труда.

Analyzing the issue of writings by research and educational personnel, the article studies the features of an official writing as a copyright object; covers the issues of formation of the contract between an employer and an employee which sets for the exclusive right to the official writing, author's fee, employer's individual use of a scientific writings.

Надійшла до редакції 28 листопада 2016 року

УДК 021:316.776]:34](477-25)НБУВ

Андрій Блажкевич,
кандидат історичних наук,
науковий співробітник НЮБ НБУВ

Інформаційно-аналітична діяльність Національної юридичної бібліотеки НБУВ у контексті правового розвитку сучасного українського суспільства

Висвітлено інформаційно-аналітичну діяльність Національної юридичної бібліотеки НБУВ у контексті правового розвитку сучасного українського суспільства.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, правова культура суспільства, Національна юридична бібліотека України.

Сьогодні в Україні важливого значення набуває побудова інформаційного суспільства, одним зі складників якої є сфера доступу громадян до інформації. Нині відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації регулює закон України "Про внесення змін до Закону України "Про інформацію" від 13.01.2011 р. [4].

Одним з основних пріоритетів інформаційної політики держави на сучасному етапі є дотримання балансу відповідних інтересів особистості, суспільства і держави. Вітчизняна законодавча база відповідає основним міжнародно-правовим актам у сфері інформації й постійно вдосконалюється, проте її структура й зміст часто не забезпечують сучасні потреби українського суспільства та громадян.